

Голові разової спеціалізованої вченої ради
ДЗВО «Університет менеджменту освіти»
(вулиця Січових Стрільців, 52А, м. Київ, 04053)

доктору психологічних наук, професору

Олександрі БРЮХОВЕЦЬКІЙ

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертацію

Зікєєва Дмитра Євгенійовича

**«Психологічні умови формування метакомунікації менеджерів
міжнародної компанії», подану на здобуття наукового ступеня доктора
філософії у галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»
за спеціальністю 053 «Психологія»**

Дисертаційне дослідження Дмитра Євгенійовича Зікєєва присвячене надзвичайно актуальній проблемі формування метакомунікації у менеджерів сучасної організації. Гострота проблеми зумовлена насамперед тим, що менеджмент міжнародної компанії змушений діяти водночас у кількох комунікативних просторах: міжкультурному, цифровому та опосередкованому штучним інтелектом. Успіх взаємодії з іншими суб'єктами таких просторів забезпечується здатністю фахівця працювати на перетині мов, культур і технологій. Нагальність розв'язання заявленої проблеми не викликає сумнівів, оскільки в умовах воєнного стану включення українських фахівців у міжнародні команди вимагає від них здатності працювати в когнітивно-гетерогенному середовищі за комунікативної та екзистенційної невизначеності.

Дисертаційне дослідження Зікєєва Д.Є. виконано упродовж 2022–2026 рр. у межах науково-дослідних робіт кафедри психології та особистісного розвитку Навчально-наукового інституту менеджменту та психології ДЗВО «Університет

менеджменту освіти» НАПН України, присвячених наріжним проблемам психологічної науки, розроблюваних в рамках тем «Особистісний розвиток та психологічна допомога в сучасних умовах» (державний реєстраційний номер 0117U002377) та «Соціально-психологічний супровід становлення фахівців у кризових та посткризових умовах» (державний реєстраційний номер 0123U105116).

Дисертаційна робота Д.Є.Зікєєва має чітку внутрішню логіку: скрупульозно обґрунтовані теоретико-методологічні основи дослідження метакомунікації в організації стали методологічним підґрунтям для розробки оригінальних психодіагностичних інструментів для вивчення психологічних умов формування метакомунікації менеджерів міжнародної організації. Це дозволило здобувачеві послідовно дійти чітких висновків, що базуються на отриманих даних. Дисертація структурована в класичному ключі, складається з анотації (українською та англійською мовами), вступу, трьох розділів з висновками до кожного, загальних висновків, списку використаних джерел і додатків.

У вступі чітко окреслено концептуальні основи дослідження: об'єктом дослідження є метакомунікація у професійній діяльності менеджерів міжнародної компанії, в межах якого здобувач фокусує увагу на мало розробленому предметі вивчення - психологічних умовах формування метакомунікації менеджерів міжнародної компанії. Означено мету, завдання, а також розкрито наукову новизну і практичне значення, подано відомості про апробацію та впровадження результатів.

Перший розділ присвячено ретельному аналізу широкого кола наукових джерел з проблеми формування метакомунікації в організації, в результаті чого систематизовано сім підходів до вивчення метакомунікації та виокремлено чотири змістовні зсуви у розвитку цього поняття. Автор пропонує багатовимірну модель метакомунікації з чотирма вимірами (метакомунікативність як властивість, здатність до метакомунікації,

метакомунікативний процес, метакомунікативна компетентність) і будує теоретичну модель психологічних умов її формування за трьома контурами (індивідуально-психологічний, організаційно-психологічний, технологічний). Особливу увагу привертають типи метакомунікації, які концептуалізовано в постнекласичній методології. Вони представлені як динамічні утворення, а їхні переходи пояснюються зміною конфігурації психологічних умов. Теоретичну рамку розширено від міжособистісної метакомунікації до метакомунікації з ШІ через концепцію перехідного простору HUMAI.

У другому розділі розкрито методичний апарат дослідження. Центральним здобутком є білінгвальний психодіагностичний комплекс, що переводить теоретичну модель у площину емпіричної перевірки. До його складу входять Шкала метакомунікації MCS-17, Шкала метакомунікації у взаємодії «Людина – ШІ» HUMAI-MCS та Анкета досвіду взаємодії з ШІ AI-IEQ. Інструменти пройшли психометричну перевірку на двох мовних підвбірках і продемонстрували прийнятні характеристики. Окремо здійснено крос-культурну адаптацію Шкали міжкультурної ефективності IES-UA-14.

Основою третього розділу стали послідовно реалізований рівневий, порівняльний, кореляційно-регресійний та типологічний аналізи особливостей формування метакомунікації менеджерів міжнародної компанії. На особливу увагу заслуговує грамотне застосування могутнього статистичного апарату, яке дозволило здобувачеві показати, що менеджери з міжнародним досвідом вирізняються вищим когнітивним культурним інтелектом, комунікативною впевненістю, професійною самоефективністю, рефлексивною інтерналізацією та ШІ-досвідом. В результаті застосування кластерного аналізу Д.Є.Зікєєву вдалось ідентифікувати чотири типи метакомунікації (міжособистісно орієнтований, інтегрований, пасивний, ШІ-орієнтований) та чотири типи психологічних умов її формування (базові, помірні з ШІ–, помірні з ШІ+, комплексні), зв'язок між типологіями є статистично значущим. За результатами регресійного аналізу виявлено, що міжособистісний вимір пов'язаний

переважно з індивідуально-психологічними характеристиками, тоді як вимір взаємодії з ІШ – з ІШ-досвідом і міжкультурною спроможністю. Завершують розділ методичні рекомендації, відмітною ознакою яких є матриця переходів і система промтів для використання ІШ як рефлексивного середовища метакомунікативної практики.

Загалом дисертація становить завершене дослідження, в якому теоретичний аналіз, діагностичний інструментарій та емпіричні результати утворюють єдину систему. Достовірність наукових положень забезпечується методологічною обґрунтованістю вихідних теоретичних засад, репрезентативністю вибірки, психометричною перевіркою інструментарію на двох мовних підвибірках та адекватністю застосованих статистичних методів. Варто відзначити послідовне поєднання класичного психометричного інструментарію з авторськими розробками у сфері взаємодії з ІШ, що забезпечує цілісне охоплення досліджуваного феномену в обох його вимірах.

Беззаперечною є наукова новизна та достовірність наукових положень, обґрунтованих за результатами дослідження Д.Є.Зікєєва. У дисертації отримано низку нових наукових результатів. Вперше обґрунтовано багатовимірну модель метакомунікації та побудовано теоретичну модель психологічних умов її формування; створено авторський білінгвальний діагностичний комплекс; емпірично підтверджено двовимірну структуру метакомунікативного простору та запропоновано типології метакомунікації і психологічних умов її формування. Серед ключових знахідок – різні конфігурації предикторів для міжособистісного виміру та виміру взаємодії з ІШ, різноспрямований зв'язок інтолерантності до невизначеності з обома вимірами метакомунікації, підтвердження ролі ІШ-досвіду як додаткової умови формування метакомунікації, а також авторські визначення ключових понять. Поглиблено уявлення про метакомунікацію як мультидисциплінарний феномен; набули подальшого розвитку екофасилітативний підхід у частині матричної моделі типологічних переходів та уявлення про перехідний простір HUMAI як

середовище формування метакомунікації; удосконалено засоби психологічного дослідження через адаптацію Шкали міжкультурної ефективності IES-UA-14 і розроблення методичних рекомендацій.

Отже, дисертація Д. Є. Зікєєва становить вагомий внесок як у теоретичне осмислення метакомунікації, так і в практику роботи з нею. На теоретичному рівні обґрунтування багатовимірної моделі метакомунікації та моделі психологічних умов її формування розширює предметне поле організаційної психології на перетині міжкультурної комунікації та взаємодії з ІІІ. На прикладному рівні білінгвальний діагностичний комплекс (MCS-17, HUMAI-MCS, AI-IEQ, IES-UA-14), типологія метакомунікації з міщеннями змінювання, матриця переходів та система промптів забезпечують фахівців (організаційних психологів, HR-спеціалістів і консультантів) конкретними інструментами для діагностики та формування метакомунікації. Сфера застосування охоплює організаційне консультування, програми підвищення кваліфікації менеджерів та навчальні курси з організаційної психології та міжкультурного менеджменту. Практична цінність результатів підтверджена довідками про впровадження.

Привертає увагу й повнота викладу отриманих здобувачем результатів у наукових публікаціях, зарахованих за темою дисертації. Основні результати дисертації висвітлено у 13 публікаціях, з яких 6 статей у фахових виданнях України, включених до переліку, затвердженого МОН України. Обсяг і кількість опублікованих праць відповідають вимогам і свідчать про достатню апробацію основних положень дослідження.

Констатуємо, що в ході аналізу дисертаційного дослідження Д.Є.Зікєєва порушень принципів академічної доброчесності не виявлено. У тексті роботи наявні належні бібліографічні посилання на використані джерела, що стосуються теоретичної бази дослідження та емпіричних матеріалів, які не є авторськими напрацюваннями. Дотримання академічної доброчесності також підтверджується результатами перевірки рукопису Д. Є. Зікєєва в автоматизованій системі виявлення плагіату «Plagiarism».

доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. № 261, пп. 6, 7, 8 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (зі змінами), є цілісним, самостійним дослідженням, що характеризується науковою новизною, теоретичним та практичним значенням, і може бути рекомендовано до захисту у спеціалізованій раді на здобуття наукового ступеня доктора філософії у галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» за спеціальністю 053 «Психологія».

Офіційний опонент:

доктор психологічних наук,

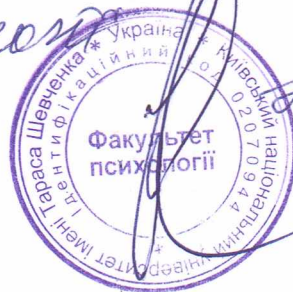
доцент, завідувач кафедри психології розвитку

Київського національного університету

імені Тараса Шевченка

Наталія ДЕМБИЦЬКА

Підписи доц. Н. Дембицької, засвідчую.
декан ф-ту психології
председар

Сван Дашаюк